

**PROGRAMMA VAN MAATREGELEN BIJ
ARCHEBO-RAPPORT 2023I59**

PROGRAMMA VAN MAATREGELEN HERENTALS – KLEIN GENT

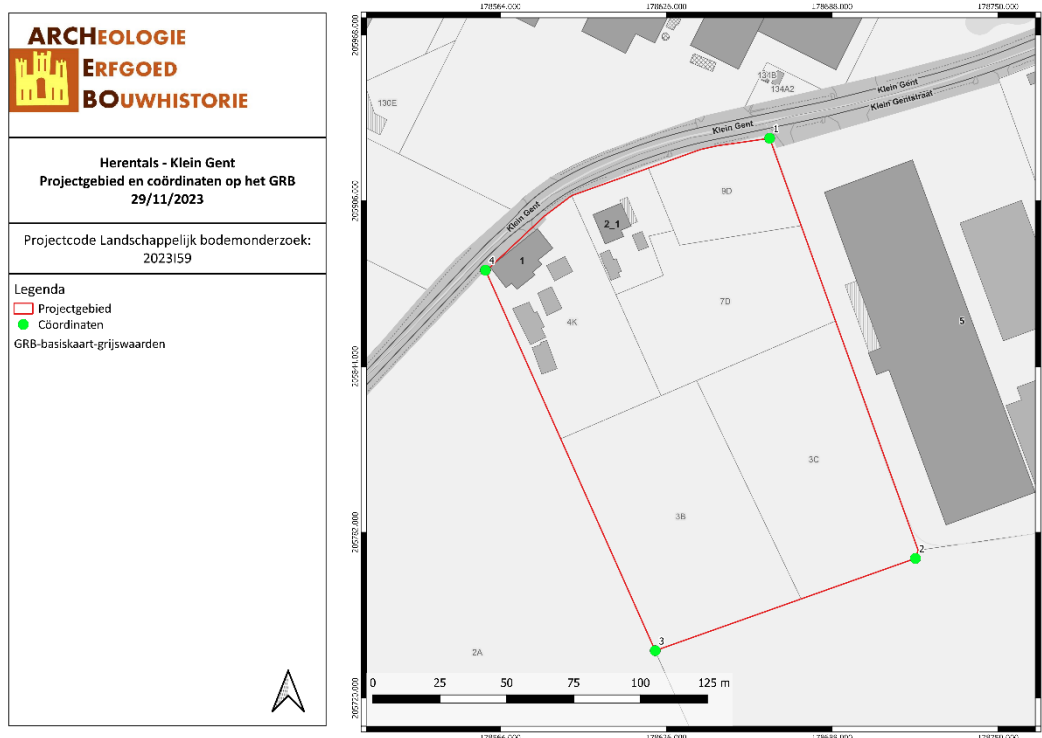
N. GEELLEN, D. WIJNS, S. VERSTREKEN,
O. VAN DE PEER, K. BOUCKAERT & J. CLAESEN

OKTOBER 2024

1 ALGEMEEN

Administratieve gegevens / Technische Fiche

Onderzoek:	Programma van maatregelen. Herentals – Klein Gent		
Opdrachtnemer:	ARCHEBO bvba Merelnest 5 3470 Kortenen		
Projectleiding:	Jan Claesen		
Erkend archeoloog:	OE/ERK/Archeoloog/2015/00014		
Locatie:	Antwerpen, Herentals, Klein Gent 1-4		
Coördinaten :	1	X	178664.63
		Y	205929.40
	2	X	178719.12
		Y	205772.25
	3	X	178621.86
		Y	205737.71
	4	X	178558.41
		Y	205880.06
Kadastrale percelen:	Herentals, Afdeling 2, Sectie D, percelen 4K, 7C, 9D, 7D, 3B en 3C		

Figuur 1: Situering van het projectgebied op het GRB (Geopunt, 2023).

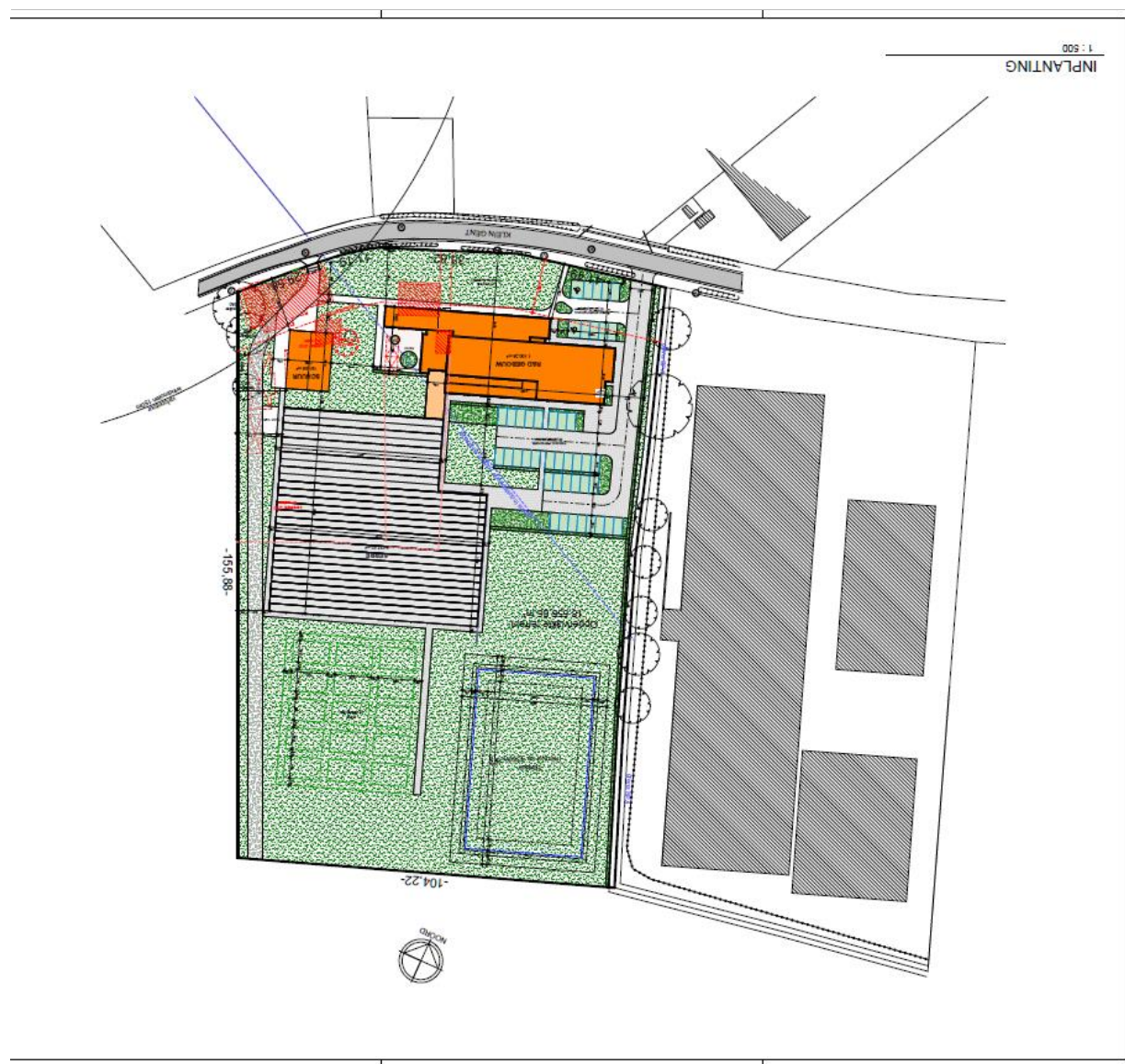
2 PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

Het programma van maatregelen geeft een gemotiveerd advies over het al dan niet moeten nemen van maatregelen voor de omgang met archeologisch erfgoed bij bodemingrepen. Het beschrijft de aard van deze maatregelen en de uitvoeringswijze van de eventuele maatregelen.

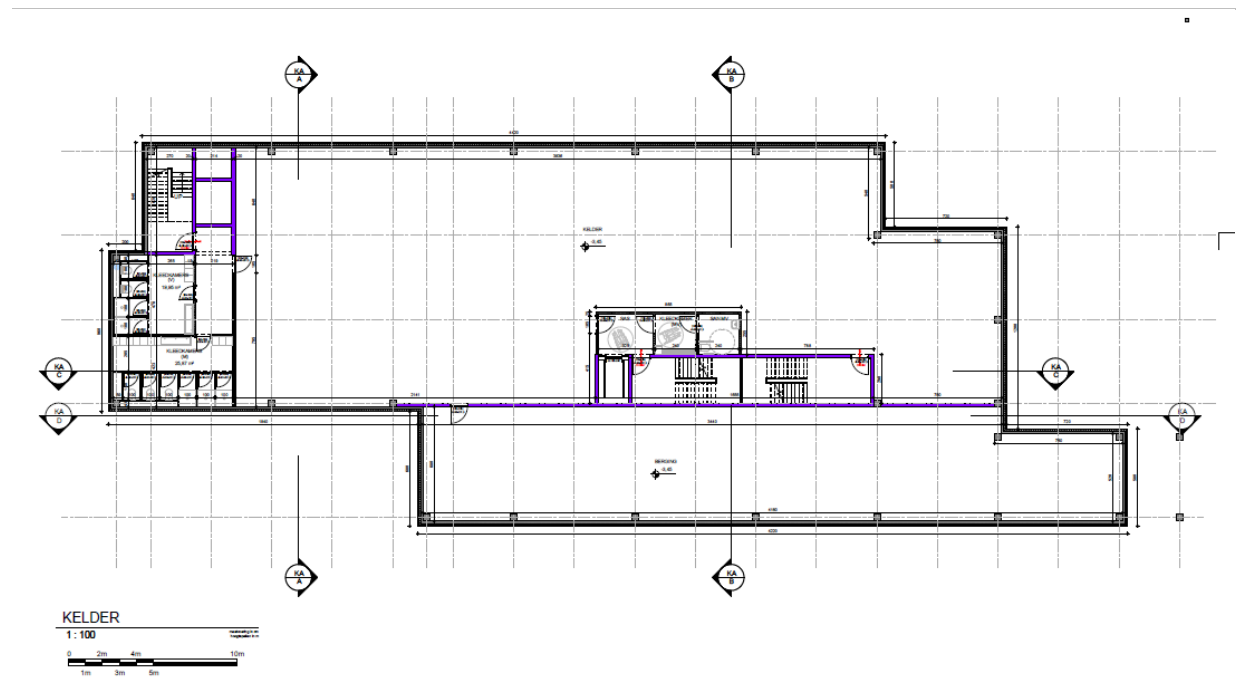
Aanleiding van het vooronderzoek

De bestaande bebouwing wordt volledig gesloopt. In het noordoosten van het projectgebied, aan de Klein Gent, wordt een kantoorgebouw met een oppervlakte van 1100 m² gebouwd. Dit gebouw zal volledig onderkelderd worden. De diepte van de kelder bedraagt 3,45 m -mV. Ten westen van het kantoorgebouw komt een schuur met een oppervlakte van ca. 192 m². Dit gebouwtje wordt gefundeerd op volle plaat. De bodemingreep bedraagt minimaal 70 cm -mV.

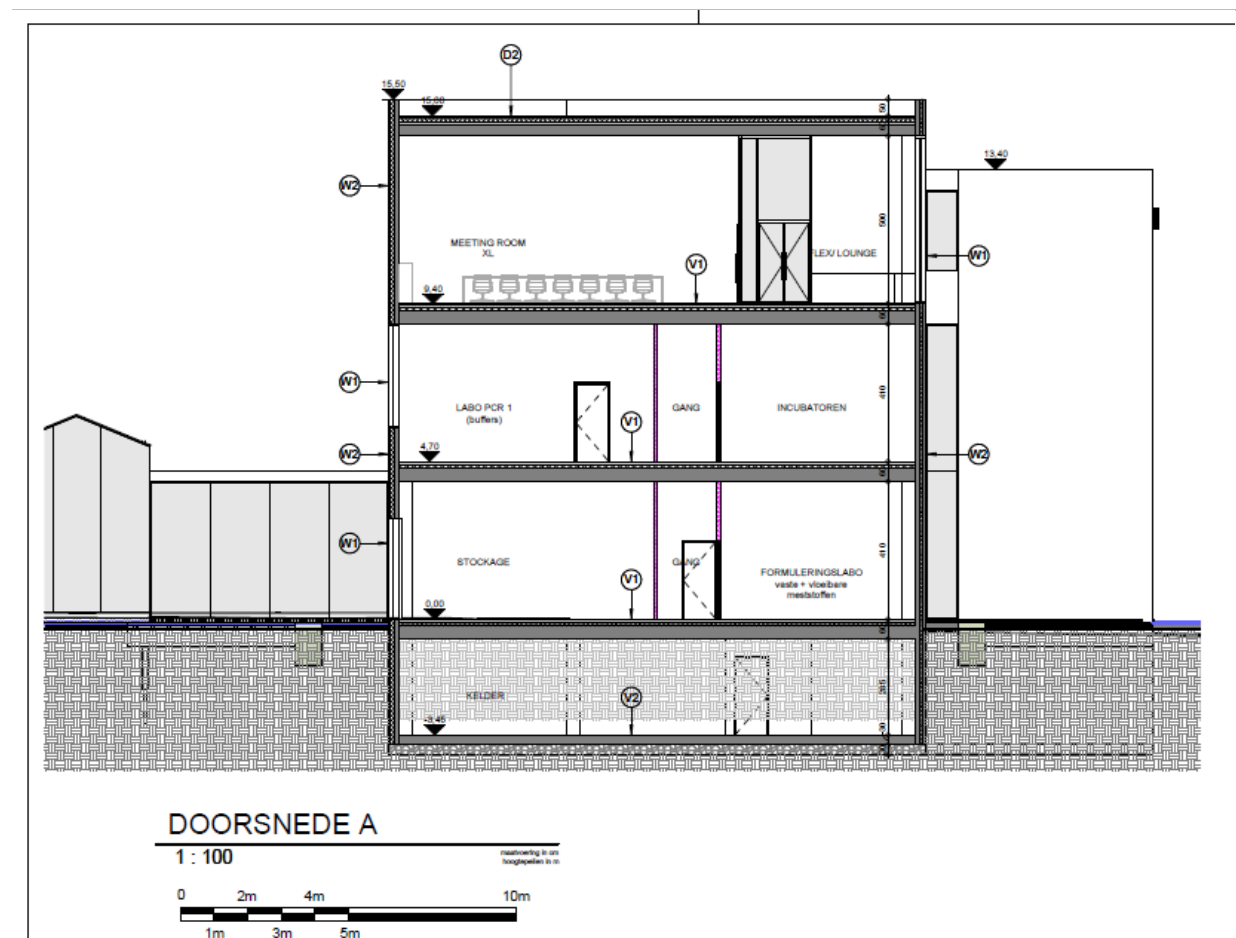
De toegang tot het terrein wordt voorzien in de noordoostelijke hoek. Ten oosten en zuiden van het kantoorgebouw komen parkeerplaatsen (ca. 2327 m²). De bodemingreep bedraagt minimaal 50 à 70 cm -mV. Langs de westelijke perceelsgrens wordt ook nog een weg voorzien. Ten zuiden van de schuur en het kantoor wordt een serre met een oppervlakte van ca. 3132 m² gepland. De bodemingreep die hiermee gepaard gaat bedraagt 50 tot 70 cm -mV. In het zuidoosten van het projectgebied wordt een waterbassin met een oppervlakte van ca. 3000 m² gegraven met een diepte van minimaal 1 m -mV. In het zuidwesten tenslotte worden proefvelden voorzien. De bodemingreep die hiermee gepaard gaat is groter dan 50 cm -mV.

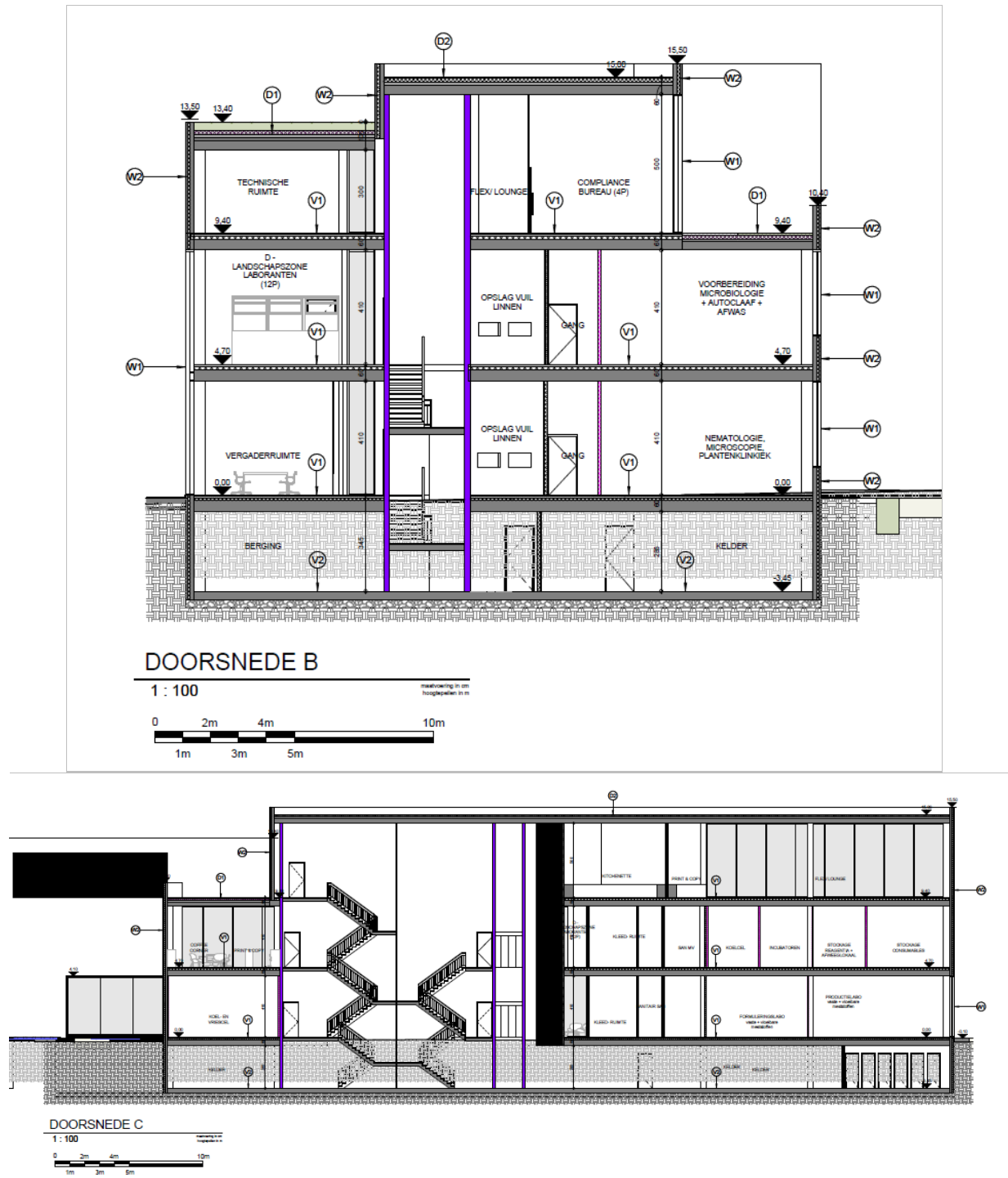
Figuur 2: Inplantingsplan geplande toestand (opdrachtgever, 2022)

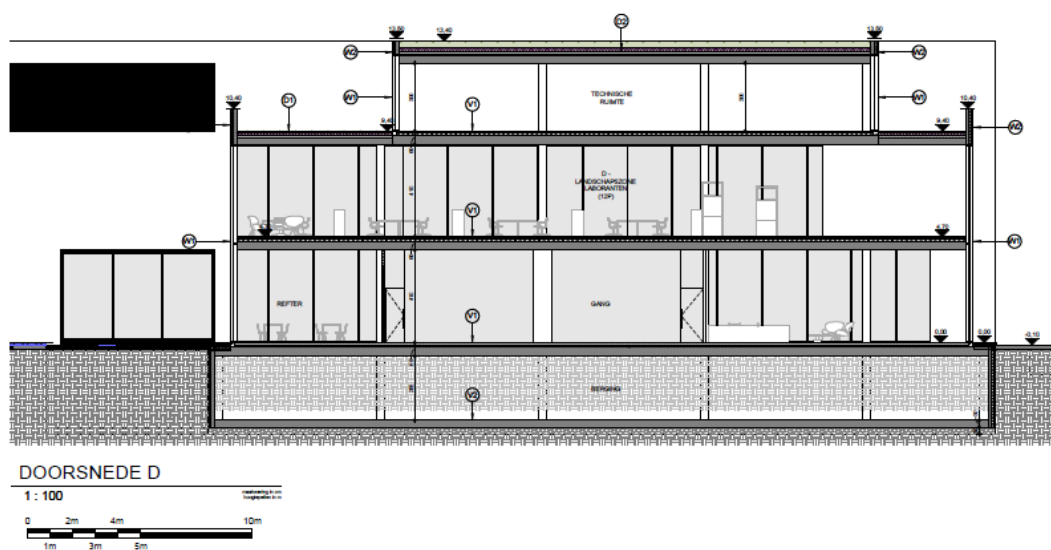

Figuur 3: Kelderplan (opdrachtgever, 2022)

Figuur 4: Snede van het kantoorgebouw (opdrachtgever, 2022)

Figuur 6: Snede van het kantoorgebouw (opdrachtgever, 2022)

3 BUREAUONDERZOEK

Resultaten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem¹

Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal kon worden achterhaald dat het projectgebied sinds het einde van de 18de eeuw voor het grootste deel onbebouwd is geweest. Aan de noordzijde van het projectgebied, langs de Klein Gent, is er wel onafgebroken bebouwing geweest, minstens sinds het einde van de 18de eeuw. Op de Ferrariskaart lag er een gebouw in de noordoostelijke en een in de noordwestelijke hoek. In de 19de eeuw werd het gebouw in de noordwestelijke hoek gesloopt. Begin 20ste eeuw werd er op deze locatie opnieuw gebouwd. Vanaf het midden van de 20ste eeuw stonden er drie gebouwen langs de weg. Het noordwestelijke gebouw werd gesloopt in 2005-2007. Of dit gebouw nog verband hield met het gebouw dat op de Ferrariskaart en de 19de-eeuwse kaarten wordt afgebeeld is onbekend. De rest van het onderzoeksgebied was bijna altijd in gebruik als akkerland. In de eerste helft van de 20ste eeuw werd deze landbouwgrond kort beplant met naaldbomen.

Volgens de bodemkaart van Vlaanderen wordt het projectgebied van noord naar zuid ingedeeld in drie bodemtypes. De noordelijke helft wordt geclassificeerd als Scm(g). Dit is een matig droge lemig zandbodem met dikke antropogene humus A horizont met een grijze kleur. Deze matig droge plaggengronden hebben een humusdek dat meer dan 60 cm dik is, en dat rust op een begraven profiel, meestal een Podzol. De roestverschijnselen komen voor tussen 60 en 90 cm. Het centrale deel wordt aangeduid als bodemtype SBmx. Dit is een zeer droge tot droge lemig zandbodem met een dikke antropogene humus A horizont en silexietbijmenging. Het zuidelijke deel wordt geclassificeerd als bodemtype w-Scmx. Dit is een matig droge lemig zandbodem met een dikke antropogene humus A horizont, silexietbijmenging en klei-zand op geringe of matige diepte. Net als bij bodemtype Scm(g) is het humusdek meer dan 60 cm dik en rust het op een begraven profiel, meestal een Podzol.

In de omgeving van het projectgebied liggen verschillende locaties met archeologische waarden. Het gaat om drie thans verdwenen hoeves die minstens uit de 18de eeuw dateren. De andere locaties werden aangeduid via veldprospectie. Hierbij werden scherven uit de protohistorie, de Romeinse tijd, de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd gevonden, evenals lithisch materiaal.

Gezien de topografische ligging in een gradiëntzone en gelegen op een heuvelrug tussen twee beekvalleien, is er een verwachting naar Steentijd binnen dit projectgebied. Op basis van de CAI gegevens kunnen ook archeologische sporen aanwezig zijn binnen het plangebied daterend van de protohistorie tot en met de Nieuwe Tijd. Aangezien het projectgebied minstens sinds het einde van de 18de eeuw bebouwd is geweest is er een grote kans op het aantreffen van een erf uit de Nieuwe Tijd. De aanwezigheid van een plaggendeek kan archeologische sporen afgedekt en beschermd hebben. De vorming van het plaggendeek kan echter ook eventueel aanwezige steentijd artefactensites verstoord hebben. Geconcludeerd kan worden dat er een reële kans is op archeologische sporen op een dergelijke site op een dergelijke locatie.

¹ CLAESSEN J., WIJNS D. & GEELEN N., *Archeologienota Herentals – Klein Gent*, Kortenaken, 2022.

Resultaten van het vooronderzoek met ingreep in de bodem

Op het terrein werd op 22 november 2023 een landschappelijk booronderzoek uitgevoerd. Verspreid over het projectgebied werden 21 landschappelijke boringen geplaatst. Binnen het volledige projectgebied kwam een lemige zandbodem voor. Er kwamen drie verschillende bodemprofielen voor in de boringen: AC profielen, profielen met een Bs horizont en profielen met een BC overgangshorizont. 8 boringen vertoonden een AC profiel. Deze boringen zijn voornamelijk in het noorden gelegen, in de buurt van de gebouwen. Drie AC profielen bevonden zich in het zuiden van het terrein. Er waren drie boringen met een BC overgangshorizont, twee in het oosten en een in het westen. De overige 10 boringen bevatten een Bs horizont, deze bevonden zich vooral in het westelijke en centrale deel van het terrein. De meeste boringen hadden een A horizont met een dikte van ca. 40 à 50 cm. Plaatselijk kon de akkerlaag dikker zijn, zoals in boring B6 waar de Ap horizont 70 cm dik is. De akkerlaag heeft een zwartbruine tot grijsbruine kleur. In de meeste boringen is er slechts één akkerlaag aanwezig, in een minderheid van de boringen kunnen twee fasen onderscheiden worden. Hierbij gaat het soms om vrij recente ophogingen zoals in boringen B3 en B20 en soms om twee fasen van het akkerdek, waarbij de oudste fase iets lichter gekleurd is (o.a. boringen B9 en B12). De Bs horizont is oranjebruin van kleur en in de meeste boringen ca. 10 – 20 cm dik. De BC overgangshorizont is geelbruin van kleur en heeft een gelijkaardige dikte. Hieronder ligt de gelige C horizont.

In totaal werden er 97 verkennende boringen gezet. In totaal werd er in 79 boringen een Bs horizont aangetroffen. Deze boringen situeren zich voornamelijk in het centrale deel van het projectgebied. In 12 boringen werd een AC profiel aangetroffen. Deze boringen lagen vooral in het noorden en zuiden van het terrein. In het uiterste oosten werden 2 boringen gestuit en in het noorden, ter hoogte van de gesloopte bebouwing, bleek de bodem in 4 boringen verstoord te zijn. Er werden geen steentijdartefacten aangetroffen tijdens het verkennend booronderzoek. Bijgevolg dient er geen waarderend booronderzoek naar steentijdartefacten plaats te vinden. Een proefsleuvenonderzoek in functie van sporensites dient wel nog uitgevoerd te worden.

Er werden tijdens het proefsleuvenonderzoek in totaal 8 profielputten aangelegd met een goede spreiding om de bodemopbouw binnen het projectgebied op een voldoende wijze te bestuderen. Van noord naar zuid varieerde de textuur van de bodem. In het noorden kwam eolisch (lemig) zand voor (zie profiel P2). Centraal kwam grover Diestiaanzand voor dat glauconiet- en ijzerhoudend was (zie profiel P5). Profielen P5 en P8 werden aangelegd in deze zone met een goed bewaarde Bs horizont. Echter werden in de proefsleuven op meerdere plaatsen een Bs horizont teruggevonden. De verspreiding hiervan is terug te vinden in onderstaand syntheseplan. In het zuiden en noordwesten van het projectgebied bleek de Bs horizont minder goed bewaard te zijn dan in het centrale deel (zie onderstaande foto's). Op deze plaatsen kwamen grote en minder grote vlekken Bs horizont voor binnen de C horizont. Enige discrepantie tussen de booronderzoeken en het proefsleuvenonderzoek kunnen voornamelijk hieraan gelinkt worden. Globaal genomen werden de resultaten van het landschappelijk bodemonderzoek en het verkennend archeologisch booronderzoek bevestigd tijdens het proefsleuvenonderzoek. Ook tijdens deze onderzoeken bleek dat het centrale deel van het terrein over de best bewaarde Bs horizont beschikte. In het noordoosten en het zuid-centrale deel werd in alle uitgevoerde onderzoeken een AC profiel waargenomen.

Op basis van de resultaten van de drie bodemonderzoeken kan geconcludeerd worden dat de resultaten grosso modo overeenkomen. Plaatselijk kan er een discrepantie zijn, naar alle waarschijnlijkheid veroorzaakt door een plaatselijke diepere bewerking van de bodem waardoor de bodembewaring op korte afstand kan verschillen (werd de Bs horizont verspit en mee opgenomen in de akkerlaag of niet?).

Er werden in totaal 11 sporen aangetroffen tijdens het proefsleuvenonderzoek: 4 greppels, 4 kuilen en 3 sporen die na het couperen natuurlijk bleken te zijn.

In het uiterste zuiden van het projectgebied werden twee greppels aangetroffen: GR2 (bestaande uit spoor s2 in werkput 2 en s5 in werkput 3) en GR4 (bestaande uit spoor s4 in werkput 2 en s6 in werkput 3). Beide greppels

zijn 80 tot 100 cm breed en hebben een bruine kleur. Beide greppels lagen in werkput 2 parallel aan elkaar en waren oost-west georiënteerd.

In werkput 3 maakte GR2 een bocht naar het zuiden. Hier liep GR4 over GR2 waardoor duidelijk werd dat GR4 jonger is dan GR2. In beide greppels werden geen vondsten aangetroffen die de sporen zouden kunnen dateren, noch bij de aanleg van het vlak, noch in de vier aangelegde coupes. De greppels werden na het couperen deels, doch niet volledig, uitgehaald op zoek naar dateerbare vondsten. Deze konden niet worden aangetroffen. Hierbij dient vermeld te worden dat het volledige projectgebied zeer vondstenarm was. Er werden geen vondsten aangetroffen in archeologische sporen, noch in het akkerdek. Beide greppels waren aanwezig in profielen: GR2 in profiel P4 en GR 4 in profiel P3. Uit deze profielen, en de bruine kleur van de greppelvulling, bleek dat de greppels vanuit de oudste akkerlaag werden aangelegd. Het ontstaan van het akkerdek is hoogstwaarschijnlijk te plaatsen vanaf de Middeleeuwen. Oudere akkerdekken (bijvoorbeeld uit de protohistorische perioden) hebben meestal een heterogener en licht gekleurd, uitgeloofd uitzicht (bijvoorbeeld in Oud-Turnhout – De Hoogt², waar een protohistorische bewerkingsslaag werd aangetroffen). Dit geeft een relatieve datering voor beide greppels in de Middeleeuwen of later. De scherpe/duidelijke aflijning van de greppels, zowel in het vlak als in de coupe, ondersteunt deze datering verder.

Beide greppels hadden een bewaarde diepte van ca. 15 cm en zijn komvormig in de coupes. De greppels komen niet overeen met de percelering die gekend is van de historische kaarten. De precieze functie van beide greppels is onbekend. Mogelijk diende GR2 niet louter ter afwatering, gezien de hoek die in het verloop is waar te nemen. Vergelijkbare (vermoedelijk) Middeleeuwse greppels die een hoek maken dienden veelal ter percelering of afbakening. Andere vergelijkbare voorbeelden zijn aangetroffen in de Kortrijkstraat-Ommegangstraat te Deinze³ en de Kapellestraat te Veerle⁴. In de omgeving van beide greppels werden echter geen andere archeologisch relevante sporen aangetroffen, waardoor er geen verdere verduidelijking naar de functie van deze greppels mogelijk is.

Drie kuilen, s7, s8 en s9, werden aangetroffen in een natter gebied in het zuiden van werkput 3, enkele meters ten noorden van de greppels s5 en s6. De drie kuilen hadden een vrij onregelmatige vorm en waren donker van kleur met oranje vlekken. Sporen s7 en s8 waren ca. 1 m lang en ca. 60 cm breed. Spoor s8 werd gecoupeerd en was ca. 10 cm diep. Spoor s9 was kleiner (ca. 20 cm breed) en afgerond van vorm. Gezien de donkere kleur, met oranje vlekken, gaat het mogelijk om brandsporen. Gezien de onregelmatige vorm gaat het niet om ronde of rechthoekige houtskoolmeilers. Bij gebrek aan vondsten zijn deze sporen niet te dateren.

Een vierde kuil, mogelijk een paalkuil, werd aangetroffen in het noord-centrale deel van werkput 4. Deze kuil s10 was donker van kleur, rond en had een diameter van ca. 50 cm. De bewaarde diepte bedroeg ca. 25 cm. Deze kuil was goed afgelijnd, zowel in vlak als in coupe. Er werd een kijkvenster aangelegd rondom dit spoor, maar het bleek om een geïsoleerd spoor te gaan. Door een gebrek aan vondsten kon dit spoor niet nader gedateerd worden.

Sporen s1, s3 en s11 waren vrij vaag afgelijnd, maar werden voor de zekerheid aangeduid als spoor. Na het couperen bleek het om ondiepe, onduidelijk en vaag afgelijnde, natuurlijke sporen te gaan.

Binnen het projectgebied kwamen regelmatig sporen van grondbewerking voor. Dit was bijvoorbeeld het geval in werkput 1 waar een groot aantal oost-west gerichte banen van verspitting werd aangetroffen. In werkputten 3 en 4 waren er in het vlak duidelijke zones waar te nemen waar het akkerdek plaatselijk dieper verspit was. Deze

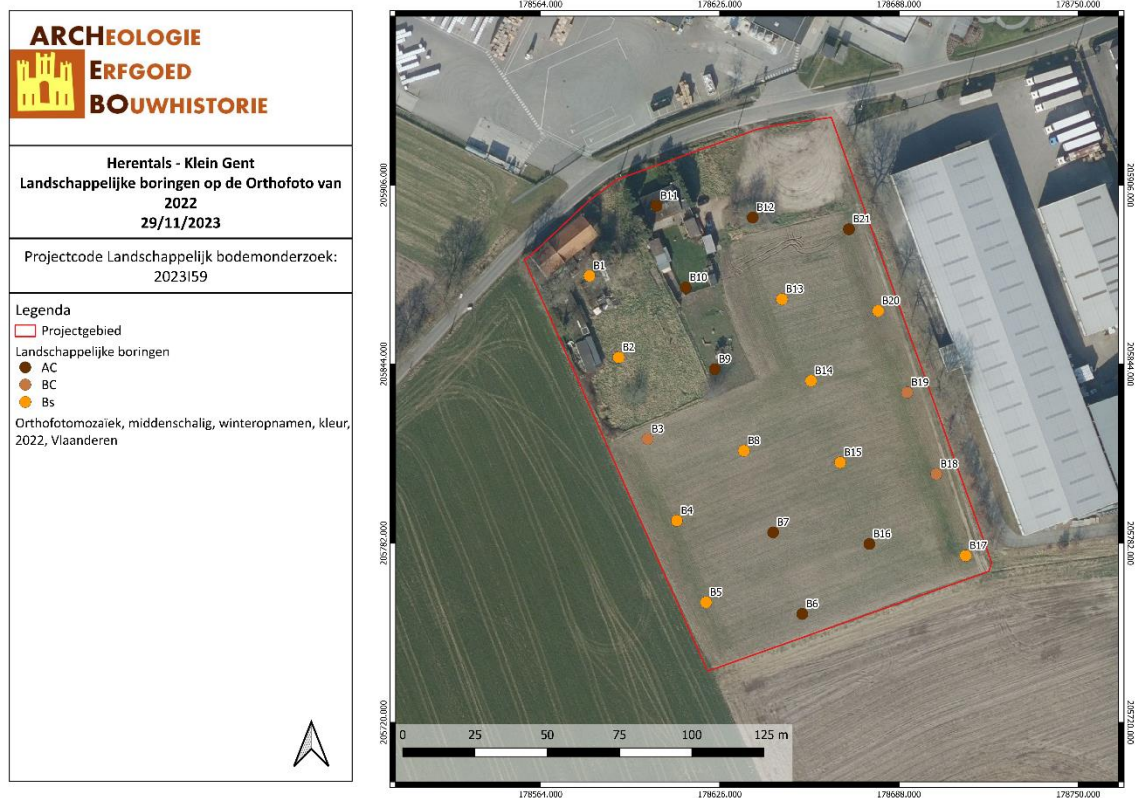
² DE BEENHOUWER J., ARCKENS M., BERVOETS G., DONDEYNE S. & GEELEN N., *Archeologienota Oud-Turnhout De Hoogt*, Wijnegem, 2016.

³ VANHOLME N., RYCKEBUSCH L. & DE MULDER J., *Kortrijkstraat – Ommegangstraat te Deinze Archeologische opgraving – Eindverslag 2017/061*, Eke, 2019.

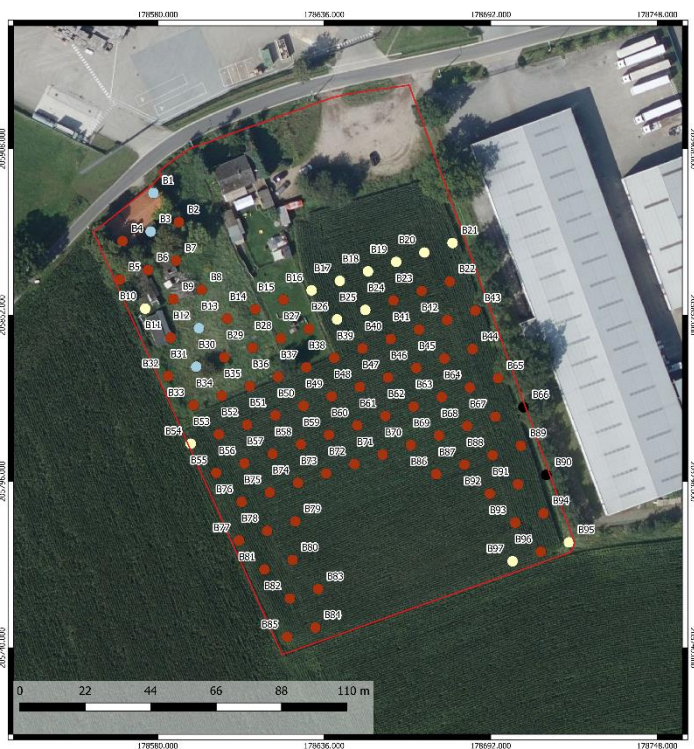
⁴ BAKX R. & SMEETS M., *Archeorapport 254 Het archeologisch vooronderzoek aan de Kapellestraat te Veerle*, Kessel-Lo, 2014.

zones hadden een bruine kleur en waren duidelijk afgelijnd. Dit is goed te zien in profielen P6 en P7. Deze profielen werden aangelegd aan beide zijden van dezelfde profielput en liggen dus slechts 2 m van elkaar verwijderd. Profiel P6 ligt in de dieper verspitte zone, waar de onderste akkerlaag bruin van kleur is en ca. 30 cm dik. Profiel P7 ligt buiten de dieper verspitte zone. Hier komt deze bruine akkerlaag niet voor.

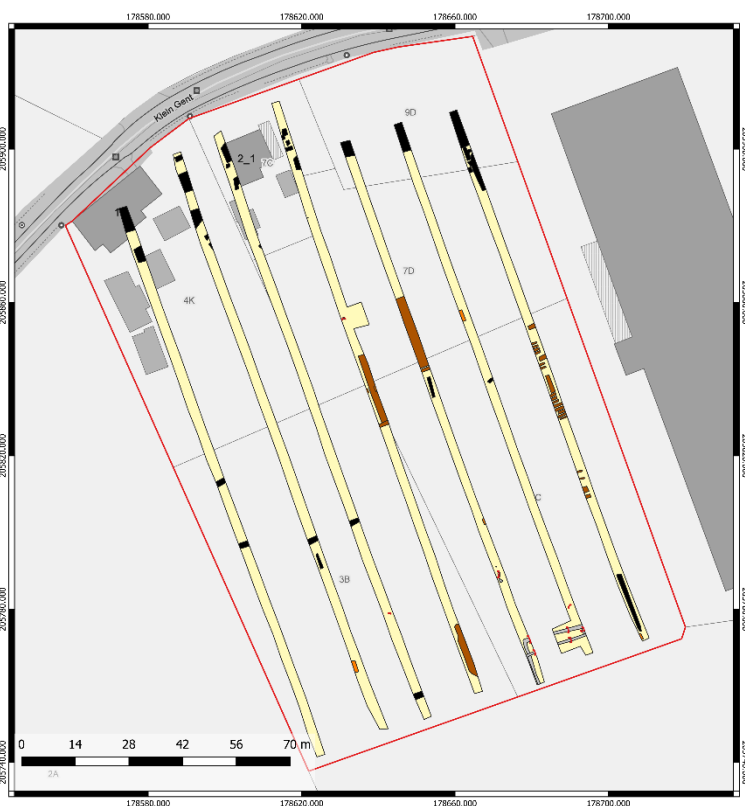
Er werden geen structuren aangetroffen. Waarschijnlijk gaat het om off-site fenomenen en kan er niet van een echte occupatie gesproken worden. Dit alles, in combinatie met het gebrek aan vondsten waardoor een datering niet mogelijk is en de lage sporendichtheid, zorgt ervoor dat verder onderzoek niet opportuun is, zowel vanuit archeologisch oogpunt als vanuit een kosten-baten oogpunt. Er kan bijgevolg niet van een waardevolle archeologische vindplaats gesproken worden. Aangezien er geen archeologisch relevante site werd aangetroffen, wordt de kans op kennisvermeerdering zeer laag ingeschat. Vervolgonderzoek wordt bijgevolg niet noodzakelijk geacht.

Figuur 7: Landschappelijk bodemonderzoek (Archebo bv, 2023).

Figuur 8: Verkennd booronderzoek (Archebo bv, 2024).

Figuur 9: Allesporenplan (Archebo bv, 2024).

Gemotiveerd advies

Het gemotiveerd advies is gebaseerd op basis van het verslag van resultaten na een door ARCHEBO bv op 22 november 2023 uitgevoerd landschappelijk bodemonderzoek, een op 14 oktober 2024 uitgevoerd verkennend archeologisch booronderzoek en een op 29 oktober 2024 uitgevoerd proefsleuvenonderzoek. De vaststellingen over de aan- of afwezigheid van archeologische sites en hun aard worden geconfronteerd met de door de initiatiefnemer voorgenomen bodemingrepen. Op basis van deze confrontatie motiveert het advies of er maatregelen nodig zijn, welke deze zijn, en wat hun uitvoeringswijze is.

Op basis van de verzamelde gegevens uit het vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van een landschappelijk bodemonderzoek, verkennend archeologisch booronderzoek en proefsleuvenonderzoek, wordt er geen archeologisch vervolgonderzoek in welke vorm dan ook aanbevolen.

Conclusie

De geplande werken zullen het archeologisch niveau verstoren, maar gezien het ontbreken van archeologisch potentieel van het terrein, is het niet opportuun om verder archeologisch onderzoek te adviseren. Daarom stelt ARCHEBO bv voor het terrein definitief vrij te geven.

Het uitgevoerde vooronderzoek is volledig. Alle revelante beschikbare bronnen zijn geraadpleegd.

Binnen het onderzoeksgebied dient geen verder archeologisch onderzoek te gebeuren in welke vorm dan ook.

Deze nota ontslaat de opdrachtgever, noch de aannemer van de geplande werken, niet van zijn verplichting om tijdens de bouwwerken rekening te houden met de wettelijke archeologische meldingsplicht indien er alsnog archeologische resten aan het licht komen.

4 FIGURENLIJST

Figuur 1: Situering van het projectgebied op het GRB (Geopunt, 2023).	2
Figuur 2: Inplantingsplan geplande toestand (opdrachtgever, 2022)	4
Figuur 3: Kelderplan (opdrachtgever, 2022)	5
Figuur 4: Snede van het kantoorgebouw (opdrachtgever, 2022)	5
Figuur 5: Snedes van het kantoorgebouw (opdrachtgever, 2022)	6
Figuur 6: Snede van het kantoorgebouw (opdrachtgever, 2022)	7
Figuur 7: Landschappelijk bodemonderzoek (Archebo bv, 2023)	11
Figuur 8: Verkennend booronderzoek (Archebo bv, 2024).	12
Figuur 9: Allesporenplan (Archebo bv, 2024)	12